

пайдалана отырып студенттердің ақпараттық мәдениетін арттыру. стр-17. №6(11). Серия «Биологические науки» Нур-Султан № 6(11). Декабрь 2020 серия «Педагогические науки»

9. Кучма В.Р., 2000 гигиена детей и подростков при работе с компьютерными видеодисплейными терминалами. – М., 2000. – 170 с.

10. Азевич А.А. Гигиеническое обоснование внешкольных форм обучения к информатике. – Автореф. канд. биол. Наук. – М., 1996. – 23с.

Reference:

1. Simonyi A., Wang Q., Miller R.L., Yusof M., Shelat P.B., Sun A.Y., Sun G.Y. (2005) Polyphenols in cerebral ischemia: novel targets for neuroprotection. *Mol Neurobiol.*, vol. 31, no. 1-3, pp. 135-147. <https://doi.org/10.1385/MN:31:1-3:135>.

2. Ospanova G.K. Hygienic measures for working with the computer of children and adolescents. *Almaty*, 2015. – P. 58.

3. Chen H., Yoshioka H., Kim G.S., Jung J.E., Okami N., Sakata H., Maier C.M., Narasimhan P., Goeders C.E., Chan P.H. (2011) Oxidative stress in ischemic brain damage: mechanisms of cell death and potential molecular targets for neuroprotection. *Antioxid Redox Signal.*, vol. 14, no. 8, pp. 1505-1517.

4. Kibataev K.M. Nezvarniyekomputeft technology on the basis of schools in Aktobe region. *Autoref. method. village. copper. nike. – ZKGMA*, 2004. – P. 27.

5. Ferrari R.S., Andrade C.F. (2015) Oxidative Stress and Lung Ischemia-Reperfusion Injury. *Oxid Med Cell Longev.*, vol. 2015. <https://doi.org/10.1155/2015/590987>.

6. Liu F.C., Tsai H.I., Yu H.P. (2015) Organ- protective effects of red wine extract, resveratrol, in oxidative stress-mediated reperfusion injury. *Oxid Med Cell Longev.*, vol. 2015. <https://doi.org/10.1155/2015/568634>.

7. Abdibaeva N.S. Physiological features in indicators of physical health of adolescents. *Global Campaign and Innovation 2020 Central Asia* p. 19 no. 6 (11). December 2020. Series "Biological Lives" Nur-Sultan 2020.

8. Akhilbekova M.I. Improving the information culture of students using modern technical means of training in the educational process. page 17. №6 (11). Series "Biological sciences " Nur-Sultan No. 6 (11). December 2020 SERIES "PEDAGOGICAL SCIENCES".

9. Kuchma V.R., 2000 the hygiene of children and children when working with video computers of terminals. – М., 2000. – 170.

10. Azevich A.A. Hygienic provision of all forms of training in computer science. – *Autoref. v. biological sciences.* – М., 1996. – 23р.

УДК 378.14

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/1728-8975.2022.74.4.006>

Арынова К.Ш.¹, Жусупова Л.А.², Изтай Б.Б.¹, Еспенбетова Ш.О.¹

¹ Кызылординский университет имени Коркыт ата,
Кызылорда, Казахстан

² Казахский Национальный педагогический университет имени Абая
Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Аннотация

В статье рассматривается теоретико-практическое значение формирования профессиональной компетентности будущих учителей на основе педагогической практики. Описаны

компетентностные способности педагогов, проведен анализ научно-теоретической литературы, дана характеристика основных профессиональных компетенций специалиста. Дается определение понятий компетентность, профессиональная компетентность, обозначаются ее важнейшие компоненты и составляющие ее области знаний. Статья является актуальной на основе высокой востребованности образовательных организаций педагогами профессиональной компетентности и противоречий между малым количеством мероприятий в данном направлении в вузах, а также необходимостью профессиональной подготовки будущих учителей в соответствии с требованиями времени и неопределенностью эффективных подходов в этой связи. В исследовании использовались следующие методы: теоретический метод, т. е. теоретический анализ и сравнение научной литературы по исследованию, формулировка; эмпирический метод, включающий опрос и педагогический контроль; статистический метод и, следовательно, методы математико-статистической обработки полученных результатов по исследованию.

В ходе педагогической практики представлены этапы процесса формирования профессиональной компетентности студентов, определены цели и задачи. Проанализированы результаты анкетирования, полученные в ходе выявления сформированности профессиональных компетенций обучающихся 1-4 курсов образовательной программы химия на основе педагогической практики, проводимой в вузе. По результатам проведенного анкетирования обучающиеся осознали важность своей профессии, ее требований, профессиональной компетентности и практического применения теории, овладения профессиональными способностями. Полученный результат исследования может быть использован в целях повышения уровня сформированности профессиональной компетентности студентов организации высшего образования и использован в практике высших учебных заведений, а также в системе повышения квалификации.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, педагогическая практика, непрерывный процесс, компоненты, профессионально-ценностные, профессионально-творческие.

К.Ш. Арынова¹, Л.А. Жүсіпова,² Б.Б. Изтай¹, Ш.О. Еспенбетова¹
¹ Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРАКТИКА АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада болашақ мұғалімдердің кәсіби құзіреттілігінің педагогикалық практика негізінде қалыптасуының теориялық-практикалық маңызы қарастырылған. Педагогтердің құзіреттілік қабілеттері сипатталып, ғылыми-теориялық әдебиеттерге талдау жасалып, маманның негізгі кәсіби құзіреттерінің сипаттамасы берілген. Құзіреттілік, кәсіби құзіреттілік ұғымдарына анықтама беріліп, оның маңызды компоненттері және оны құрайтын білім салалары көрсетілген.

Білім беру ұйымдарының кәсіби құзіретті педагогтарға жоғары сұранысы мен жоғары оқу орындарында осы бағыттағы шаралардың аз жүргізілуі, сондай-ақ заман талабына сай болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығының қажеттілігі және осы орайда тиімді тәсілдердің айқындалмауы арасындағы қарама-қайшылықтары негізінде мақала өзекті болып табылады.

Зерттеуде келесі әдістер қолданылды: теориялық әдіс, яғни зерттеу бойынша ғылыми әдебиет-терге теориялық талдау жасау және салыстыру, тұжырымдау; эмпирикалық әдіс, соның ішінде сауалнама және педагогикалық бақылау; статистикалық әдіс, демек зерттеу бойынша алынған нәтижелерді математикалық-статистикалық тұрғыдан өңдеу әдістері.

Педагогикалық практика барысында студенттердің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру

процесінің кезеңдері ұсынылып, мақсат-міндеттері айқындалған. Жоғары оқу орнында жүргізілетін педагогикалық практика негізінде химия білім беру бағдарламасы 1-4 курс білім алушыларынан кәсіби құзіреттіліктерінің қалыптасуын анықтау барысында алынған сауалнама нәтижелері талданған. Жүргізілген сауалнама нәтижесі бойынша білім алушылар өз мамандықтарымен, оның талаптарымен, кәсіби құзіреттіліктің және теорияны практикада қолданудың, кәсіби қабілеттерді игерудің маңыздылығын түсінгендігін айта аламыз. Алынған зерттеу нәтижесін жоғары білім беру ұйымы студенттерінің кәсіби құзіреттілігінің қалыптасу деңгейін арттыру мақсатында қолдануға және жоғары оқу орындарының практикасында, сондай-ақ біліктілікті арттыру жүйесінде қолдануға болады.

Түйін сөздер: құзіреттілік, кәсіби құзіреттілік, педагогикалық практика, үздіксіз процесс, компоненттер, кәсіби-құндылықты, кәсіби-шығармашыл.

Arynova K.Sh.¹, Zhusupova L.A.², Iztay B.B.¹, Yespenbetova Sh.O.¹

¹ Korkyt ata Kyzylorda Universit, Kyzylorda, Kazakhstan

² Abai Kazakh National Pedagogical University

Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

Abstract

The article discusses the theoretical and practical significance of the formation of professional competence of future teachers on the basis of pedagogical practice. The competence abilities of teachers are described, the analysis of scientific and theoretical literature is carried out, the characteristics of the main professional competencies of a specialist are given. The definition of the concepts of competence, professional competence is given, its most important components and its constituent areas of knowledge are designated.

The article is relevant on the basis of the high demand of educational organizations for teachers of professional competence and the contradictions between the small number of activities in this direction in universities, as well as the need for professional training of future teachers in accordance with the requirements of the time and the uncertainty of effective approaches in this regard.

The following methods were used in the study: theoretical method, i.e. theoretical analysis and comparison of scientific literature on the study, formulation; empirical method, including a survey and pedagogical control; statistical method and, consequently, methods of mathematical and statistical processing of the obtained research results.

In the course of pedagogical practice, the stages of the process of forming students' professional competence are presented, goals and objectives are defined. The results of the survey obtained during the identification of the formation of professional competencies of students of the 1-4 courses of the chemistry educational program on the basis of pedagogical practice conducted at the university are analyzed. According to the results of the survey, students realized the importance of their profession, its requirements, professional competence and practical application of theory, mastering professional abilities.

The obtained research result can be used in order to increase the level of formation of professional competence of students of the organization of higher education and used in the practice of higher educational institutions, as well as in the system of professional development.

Keywords: competence, professional competence, pedagogical practice, continuous process, components, professional-value, professional-creative.

Кіріспе. Білім беру жүйесі білім алушыларға жоғары сапалы, пайдалы әрі маңызды, қажетті және практикалық мәнге ие ақпаратты жүйелі түрде бере алуы үшін қазіргі педагогика ақпаратты тез қабылдау, өңдеу, тиімді және қызықты жеткізу қажеттігін ескере алуы керек. Бұл мұғалімнің кәсіби құзыреттілікке, педагогикалық дағдыларға және шығармашылық қабілеттерге ие болу қажеттілігіне әкеледі.

Қоғамды реформалаудың, сондай-ақ оны дамыған, жаңа технологиялар мен білімге бағытталған ортаға айналдырудың негізгі факторы, ол – білім. Бұл арқылы тек қоғамның даму перспективасын ғана емес, әр адамның жеке тұлғалық прогресін, белсенділігін анықтауға болады.

Жоғары білім берудегі құзыреттілікті іске асыру әлемдік жаһандану мен ақпараттандырудың жеделдетілген процестеріне негізделген. Шын мәнінде, құзыреттілікке негізделген білім беруді жаңғырту білім беру жүйесінің материалдық және рухани өндіріс саласында, еңбек нарығында, кәсіби құрылымдарда және әлеуметтік коммуникация саласында болып жатқан түбегейлі өзгерістерге "жауабы" болып табылады. Әлемдік білім беру тәжірибесінде құзыреттілік ортақ түсінік ретінде әрекет етеді, себебі: білім берудің зияткерлік және дағды компоненттерін біріктіреді; "нәтижеден" қалыптастырылатын білім беру мазмұнын түсіндіруді қамтиды; интегративті сипатқа ие [1]. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру мазмұны – бұл жеке тұлғаның құзыреттілігін қалыптастыру және жан-жақты дамуы үшін негіз болып табылатын білім берудің әрбір деңгейіндегі білім жүйесі делінген. «Құзыреттілік» ұғымы ХХ ғасырдың соңында педагогикалық лексикаға мықтап енген. Бұл педагогикалық ғылым шеңберіндегі теориялық зерттеулердің нәтижесі ретінде емес, білім беру жүйесіне әлеуметтік тапсырысты қалыптастыру ретінде пайда болды. М.Абсатова, А.Туралбаева, М.Джандильдинов, А.Мошкаловтың «Болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мүмкіндіктері» атты мақалаларында құзыреттілік ұғымына түсініктеме беру мақсатында И.А. Зимняя, М.Х. Балтабаев және Б.Т. Кенжебеков секілді авторлардың еңбектеріндегі «құзыреттілік» терминінің анықтамасын мысал ретінде келтірген. И.А. Зимняя «құзыреттілік» ұғымын «адамның әлеуметтік және кәсіби іс-әрекетінің біліміне, зияткерлік және жеке тәжірибесіне негізделген»деп анықтайды. М.Х. Балтабаев «құзыреттілік» терминін былайша анықтайды: «құзыреттілік – жүйелі талдау жасау қабілетін, адамның қоршаған ортадағы инновациялық өзгерістерге психологиялық және интеллектуалдық ашықтығын, қоғамдағы қызметтің негізгі шарты ретінде ойлау, мінез-құлқы және қарым-қатынас мәдениетін, үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеуге деген ұмтылысты қамтитыннеғұрлым әмбебап және прагматикалық ұғым». Б.Т. Кенжебеков маманның кәсібилігі аспектісінде құзыреттілікті біріктіруші функционалдық білімдердің, адамның жалпыланған қабілеттері мен дағдыларының жиынтығы, оның кәсіби маңызды жеке қасиеттері, жоғары технологиялық деңгейі, мәдениеті мен шеберлігі, қызметті ұйымдастыруға шығармашылық көзқарасы, өзін-өзі тұрақты жетілдіруге дайындығы ретінде анықтайды [2].

Мазмұны бойынша «құзырлылық» және «құзыреттілік» ұғымдары бір мақсатқа бағытталған, бірақ іс жүзінде олар бір-бірінен ішінара ерекшеленеді. Камола Рискулова «Болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың дидактикалық ерекшеліктері» мақаласында «құзырлылық» және «құзыреттілік» ұғымдарын ажыратып көрсеткен [3]. Автор мақаласында «Құзыреттілік» практикалық қызметпен байланысты және тәжірибе, білім, дағды, біліктілік арқылы құзырлылық талаптарының көріну дәрежесін білдіретіндігін көрсетіп, «Құзыреттілік» – білімге негізделген, адамның қоғамдық-кәсіби өмірінің интеллектуалды және жеке негізделген тәжірибесі» және құзыреттілік – білім беру процесінің соңғы өнімі [3] деген анықтамалар келтірген.

П.Токмакова «Студенттердің өзіндік жұмысын жандандыру, модульдік-рейтингтік жүйеде студенттердің өзіндік жұмысын жаңғырту» мақаласында тұлғалық қасиеттер негізіндегі құзыреттілік мұғалімнің белгілі бір ерекшеліктерін көрсететіндігін айтқан. Оны

педагогикалық іс-әрекетті тиімді игере алатын маман ретінде сипаттайды. Көбінесе мұғалімдердің өздері және педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттері осындай қасиеттердің ішінде балаларға деген сүйіспеншілікті, жалпы мәдениетті, өз жұмысын ұйымдастыра білуді, педагогикалық қызметті таңдауға деген ынтасын дамытуды көрсетеді. Онда үш негізгі көрсеткіштер ретінде: әлеуметтік рефлексия, өзін-өзі ұйымдастыру және жалпы мәдениетбөліп көрсеткен [4].

Кәсіби құзіреттілік – бұл маманның кәсіби қызметті жүзеге асыруы және практикада қолдану үшін қажетті білім (интеграцияланған), білік, дағдыларды меңгеруі. Кәсіби құзіретті мамандар үздіксіз дамиды, яғни өз білімдерін ұдайы дамытады және жаңа ақпараттарды меңгеруге тырысады, уақытты тиімді пайдаланып, үнемі ізденісте жүреді. Сонымен қатар игерген жаңа білімдерін өңдеп, практикада қолданады және күтпеген жағдайлар туындаған кезде іс-әрекет жоспарын құрып, ұйымдастыра алады.

Н.А. Королева «Педагогтың кәсіби құзыреттілігі. Түсінігі және түрлері» атты мақаласында педагогтың кәсіби шеберлігінің аспектілеріне тоқтап, атап өткен. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі үш аспектіден тұрады:

- педагогикалық қызмет түрлерін (оқытушылық, дамытушылық, тәрбиелік, диагностикалық, түзетушілік, өзін-өзі тәрбиелеу және т.б.) жоғары нәтижелі орындаумен тиімді;
- педагогикалық процестің басқа қатысушыларымен (студенттермен, әріптестермен – оқытушылармен, әкімшілікпен) ынтымақтастықты қамтамасыз етуге бағытталған толыққанды гуманистік бағыттағы педагогикалық қарым-қатынас;
- жоғары өнімді педагогикалық іс-әрекет пен гуманистік бағыттағы педагогикалық қарым-қатынасқа қажетті кәсіби маңызды қасиеттердің жиынтығымен сипатталатын мұғалім тұлғасының жетілуі. Мұғалімнің кәсіби шеберлігінің осы аспектілерінің әрқайсысы оның кәсіби құзыреттілігі түрлерінің негізінде жатыр [5].

Қазіргі таңда еңбек нарығы бәсекеге қабілеттілікті талап етеді, ол үшін кәсіби құзіретті мамандар сұранысы жоғары. Құзіретті маманның бойында кездесетін қасиеттер: кез келген жағдайда оның әртүрлі аспектілерін ескере отырып білімді дұрыс және тез қолдана білу;

- тұлғалық тұрғыдан белгілі бір рухани құндылықтарға, адамгершілік қасиеттерге ие болу және өз қызметіне деген ұмытылыс сезімінің мықты болуы;
- нақты жағдайда жылдам әрі дұрыс шешім қабылдай алу қабілеті;
- қызмет аясында өзге адамдармен мақсатты, қолайлы қарым-қатынас орнататын коммуникативтік дағдыларға ие болуы;
- шығармашылық қабілеттерін дамытып, жаңа әдістерді меңгеруге деген ынтасының болуы. Педагогикалық практика болашақ мамандарды педагогикалық қызметке бағыттайды және университеттік білім беру бағдарламасын меңгеру кезінде алынған теориялық білім мен осы білімді оқу процесіне енгізу бойынша практикалық қызмет арасындағы байланыстырушы функцияны қамтамасыз етеді. Оқыту әдістерін таңдағанда педагогикалық практиканың ерекшелігін ескеру қажет: теориялық білімді, дағдыларды игерумен қатар, студенттерге кәсіби міндеттерін сапалы және жоғары өнімді орындау үшін қажетті практикалық іс-әрекеттерді үйрету және кәсіби білімді өз бетінше игеру және шығармашылық қолдану қабілеттерін дамыту маңызды. Практика аясында кәсіби құзыреттілікті қалыптастырудың бұл ерекшелігі оқытудың барлық түрлерінің: репродуктивті, проблемалық-ізвестіру, зерттеу, имитациялық әдістері мен практикалық оқыту әдістерінің үйлесуін талап етеді. Студенттердің іс-әрекетін іс жүзінде басқарудың негізгі принциптеріне жеке көзқарас принциптері, студенттердің тәуелсіздігі мен бастамасын дамытумен педагогикалық көшбасшылықты үйлестіру, кері байланыс қағидасы жатады. Студенттердің педагогикалық практикасында маңызды компоненттер:
- студенттің әлеуметтік және кәсіби қызметіндегі өзгерістерге қабілеттілігі, оның өмірдің әртүрлі аспектілеріне, соның ішінде өзіне деген шығармашылық көзқарасын білдіретін жеке тұлғаның маңызды сапасы ретінде түсініледі. Педагогикалық практикада бұл

қызметтің кәсіби саладағы бағыты қандай екендігі анықталады;

– болашақ мұғалімдердің педагогикалық қызметтің барлық салаларына жан-жақты бағдарлануы: білім алушылардың пәндік, оқу қызметі және оның әдістемелік жабдықталуы, өзіндік тәрбиелік өзара іс-қимыл және оны ұйымдастыру, зерттеу жұмысының әдістемесін игеру;

– рефлексивті мәдениеттің табиғи педагогикалық процесі жағдайында қалыптастыру, мұғалім үшін оның ойлау пәні өзіндік педагогикалық іс-әрекеттің құралдары мен әдістері, практикалық шешімдерді әзірлеу және қабылдау процестері болады. Өз іс-әрекетін талдау тыңдаушыға жұмысында туындайтын қиындықтарды түсінуге және оларды жеңудің сауатты жолдарын табуға көмектеседі.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Мақалада болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау және кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру процесінде қабілеттерін, білік, дағдыларын дамытуға бағытталған оқыту процесінің жүру барысын бақылау әдісі қолданылады. Педагогикалық озат тәжірибені зерттеу, сауалнама жүргізу және болжамдарды тексеру тәсілдері негізге алынады. Педагогикалық зерттеуді жүзеге асыруда ғылыми-педагогикалық деректерді жинақтау және талдау жасау, саралау әдісі қолданылады. Нәтижелерге жетуде тәжірибелік-эксперименттік жұмыстар, жобалау, сипаттау, тұжырымдау, қол жеткізілген нәтижелердің өңдеу жүргізіледі.

Талдау мен нәтижелер. Е.Максимович, Е.Петрович, Е.Османович «Болашақ педагогтардың кәсіби құзіреттіліктері» атты мақалаларында Ермаков пен Зикзактың жүргізген жұмыстарын мысалға келтірген. Кәсіби құзіреттіліктерді талдай отырып, Ермаков пен Зикзак оның үш элементті қамтитындығын анықтаған: кәсіби білім, кәсіби дағдылар және жеке тұлғаның әлеуеті. Шын мәнінде, терминологиялық жағынан ұқсас бөлуді Ермаков жүргізеді, ол құзыреттердің үш деңгейін анықтайды:

I деңгей – бұл білім беру шеңберінен тыс және мета-объектілік, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени маңызы бар құзіреттіліктерді қамтитын негізгі немесе жалпы мәдени деңгей.

II деңгей немесе жалпы білім деңгейі – бұл кез-келген білім саласындағы барлық пәндерге қатысты және кәсіби білімге ұқсас. III деңгей немесе пәндік-жеке деңгей-белгілі бір пәндер аясында қалыптасатын арнайы құзыреттерге жатады және бұл деңгей білім беру саласындағы барлық пәндерге қатысты болады [6].

Мария Лиакопулу «Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі: мұғалімнің тиімділігіне қандай қасиеттер, көзқарастар, дағдылар мен білім ықпал етеді?» атты еңбегінде кәсіби құзіреттілікті қамтитын білімнің салаларын атап көрсеткен. Педагогтың «кәсіби құзіреттілігін» құрайтын білім салаларына келесілер жатады:

✓ Пәндік білім: нақты пәнді оқыту ғылыми біліммен танысуды талап етеді.

✓ Оқушылардың білімі: оқу мотивациясына, бейімделу проблемаларына, оқудағы қиынддықтарға байланысты мәселелер бойынша білімді қамтиды.

✓ Оқыту әдістемесі: оқытушының кәсіби біліктілігін анықтау тәсілі – оқыту әдістемесінің толық сипаттамасын беру. Оқытудың нақты құрылымдық элементтерінің схемалық көрінісі: сабақты жоспарлау, оқытудың тиімділігі; оқытуды бағалау.

✓ Оқу бағдарламасын білу: мектеп бағдарламасы – бұл мұғалімнің дидактикалық таңдауын анықтайтын құрал. Сондықтан мұғалімдер оқу бағдарламасын, оқулықтарды, білім беру жүйесінің ережелері мен заңдарын және жалпы мемлекеттің білім берудегі рөлін білуі керек.

✓ Жалпы педагогикалық білім: бұл сала оқу сыныбын ұйымдастыруға, оқушылардың назарын аударуға және ынталандыруға, ресурстарды біріктіруге, оқыту теориялары мен педагогикалық теорияларға жатады.

✓ Контексті білу: мұғалім өзі оқытатын контекстерді бағалауға және соған сәйкес әрекет етуге шақырылады, өйткені оның іс-әрекеті қоршаған орта жағдайымен анықталады.

✓ «Өзін» білу: мұғалімдердің өз рөліне, міндеттеріне, оқыту мен біліктілігіне, құқықтары мен кәсіби дамуына, еңбек жағдайына, құндылықтары мен философиясына және т. б. көзқарастарына байланысты негізгі біліктілігі [7].

Е.М. Третьякова «Педагогикалық практика барысында ЖОО студенттерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру» атты мақаласында осы аталған білім салаларын болашақ мұғалім педагогикалық практика барысында игеріп, кәсіби құзіреттілігін қалыптастыра алатындығы туралы жазған. Педагогикалық практика төрт кезеңнен тұрады.

Бастапқы кезеңде студент практикадан өтудің жеке жоспарын жасайды және оны басшыда бекітеді. Өзінің жеке жоспарына сәйкес студент өз бетінше жүзеге асырады: жоғары мектепте оқыту мәселелері бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиетті оқу; лекцияларды, практикалық сабақтарды дайындау және өткізу, курстық жобалау әдістемелерімен танысу; инновациялық білім беру технологияларын игеру. Бұл кезеңнің нәтижесі сабақтарға арналған дидактикалық материалдарды әзірлеу болып табылады.

Екінші кезеңде студент жетекшісінің бірнеше сабақтарына бақылаушы ретінде қатысады. Ол педагогикалық процесті ұйымдастыру, мұғалім мен студенттердің өзара әрекеттесу ерекшеліктері, сабақты өткізу формасы тұрғысынан бақылаушы ретінде әрекет еткен сабақтарды дербес талдайды. Педагогикалық практиканың үшінші кезеңі-студенттің өз бетінше сабақ өткізуі. Педагогикалық зерттеу бағытына сәйкес ол өз бетінше сабақтар өткізеді және олардың нәтижелерін талдайды.

Соңғы кезеңде студент практика туралы есеп дайындайды және қорғайды.

Кез келген кезеңде практиканттар сабақ өткізу үшін материалдарды іріктеу, тесттердің мазмұны, бақылауға арналған тапсырмалар, тапсырмалар, оқыту әдістері мен нысандарын таңдау мәселелері бойынша практика жетекшісінен кеңес алу мүмкіндігіне ие [8].

З.Т. Рахимов «Педагогтің кәсіби құзіреттілігін дамыту» мақаласында құзіреттілік түрлеріне тоқталып, анықтама берген. Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі келесі негізде көрініс табады:

➤ Әлеуметтік құзыреттілік – бұл әлеуметтік қатынастарда белсенді болу, дағдыларға ие болу, кәсіби қызмет субъектілерімен қарым-қатынас жасай білу қабілеті.

➤ Арнайы құзыреттілік – бұл кәсіби-педагогикалық қызметті ұйымдастыруға дайындық, кәсіби-педагогикалық міндеттерді ұтымды шешу, қызмет нәтижелерін нақты бағалау, осы құзіреттілікке негізделген білім, білік, дағдыларды, психологиялық, әдістемелік, ақпараттық, шығармашылық, инновациялық және коммуникативті құзіреттілікті дәйекті дамыту. Олар келесі мазмұнды білдіреді:

○ психологиялық құзыреттілік – бұл педагогикалық процесте салауатты психологиялық орта құру, студенттермен және оқу процесінің басқа қатысушыларымен оң қарым-қатынас орнату, әртүрлі теріс психологиялық қайшылықтарды уақтылы түсіну және жою мүмкіндігі;

○ әдістемелік құзыреттілік – әдістемелік тұрғыдан педагогикалық процесті ұтымды ұйымдастыру, оқыту немесе білім беру іс-әрекетінің нысандарын дұрыс анықтау, тағайындау бойынша әдістер мен құралдарды таңдау, әдістерді тиімді қолдану

○ ақпараттық құзыреттілік-ақпараттық ортада қажетті, маңызды, пайдалы ақпаратты іздеу, жинау, сұрыптау, өңдеу және олардың мақсатты, ақылға қонымды, тиімді пайдалану;

○ шығармашылық құзыреттілік – бұл шығармашылықта құзыреттілікті көрсететін педагогикалық қызметке сыни және шығармашылық көзқарас;

○ инновациялық құзыреттілік – педагогикалық процесті жетілдіру, білім беру сапасын арттыру, білім беру процесінің тиімділігін арттыру бойынша жаңа идеяларды ілгерілету, оларды практикада табысты іске асыру;

○ коммуникативтік құзыреттілік – бұл білім беру процесінің барлық қатысушыларымен, соның ішінде студенттермен шынайы қарым-қатынас жасау қабілеті;

○ жеке құзыреттілік – дәйекті кәсіби өсуге қол жеткізу, біліктілік деңгейін арттыру, кәсіби қызметте өзінің ішкі мүмкіндіктерін көрсету.

○ технологиялық құзыреттілік – кәсіби және педагогикалық білім, дағдыларды байыта-тын озық технологияларды игеру, заманауи құралдарды, әдістер мен технологияларды пайдалану.

○ экстремалды құзыреттілік-төтенше жағдайлар, педагогикалық қақтығыстар жағдайында ұтымды шешімдер қабылдау, тиісті ұтқырлық дағдыларын меңгеру [9].

Р.С. Гуревич, А.П. Кобыся, В.М. Кобыся, Г.Б. Гордийчук «Компьютерлік-бағытталған технологиялар арқылы дуалды білім беру жағдайында болашақ кәсіби білім беру мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру» атты мақалаларында құзыреттіліктің барлық түрлерінің маңызды құрамдас бөлігі білім берудің (кәсіптік білімнің болуы) көрсеткіші болып табылатын кәсіби тұлғаның интегративті сипаттамасы болып табылатындығы туралы жазған. Сондай-ақ:

- кәсіби қызметті сәтті жүзеге асыруға дайындығы мен қабілетінде көрінеді;
- нақты саладағы маманға қойылатын шарттардың тізбесі болып табылады;
- қызметтің кәсіби маңызды білімі мен іскерлігін, жеке және мотивациялық компоненттерін, оның әлеуметтік маңыздылығын сезінуді және іске жауапкершілікпен қарауды анықтайды.

Сонымен, болашақ білім алушылардың кәсіби құзыреттілігі аталған сипаттамалардың деңгейіне сәйкес келуі керек, мұғалімнің жеке басының интегралды сапасы болуы керек, мазмұнды және процедуралық компоненттерден тұруы керек және білімді өзгерту, ұтқырлық және қызмет технологиясының тиімділігі мен сыни ойлау жағдайларына сәйкес келуі керек [10]. Педагогикалық практика барысында студенттерде мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру процесінің үш кезеңін бөліп қарастырайық: 1 – кезең: кәсіби-құндылықты, 2 – кезең: кәсіби-әрекеттік және 3 – кезең: кәсіби-шығармашылық. Әр кезеңнің ерекшеліктерін талдау әр кезеңдегі мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің белгілі бір компоненттерінің басымдығы принципін қабылдауға мүмкіндік береді. 1-ші кезеңде «мотивациялық» компонент, 2 – ші кезеңде «танымдық және белсенділік» компоненттері, 3-ші кезеңде «рефлексивті» компонент басым болып табылады. *1 – кезең: «кәсіби-құндылық».* Кезеңнің мақсаты- болашақ мұғалімнің кәсіби қызметінің мотивтері мен құндылықтарын қалыптастыру. Кезеңнің міндеттері: студенттердің жалпы бағдары мен бейімделуі; психологиялық-педагогикалық диагностикалау дағдыларын жетілдіру; педагогикалық іс-әрекеттің мотивациясын дамыту. Бұл кезеңде болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралы психологиялық - педагогикалық практикаға кіріктірілген тапсырмалар, практиканың педагогикалық күнделігі, оқу - педагогикалық міндеттер, сабақ-практикумдар, дискуссиялар, іскерлік ойындар, тренингтер, практика кезінде педагогикалық жағдайларды модельдеу, мектеп педагогтарымен кездесулер ұйымдастыру болып табылады. Сондай-ақ студенттің педагогикалық іс-әрекеттегі орнын түсінуі, сынып жетекшісінің тәрбие жұмысының мақсаттарын қою, жеке тұлғаны қалыптастыру құралдарын таңдау және қолдану қабілеттерін игеру жүзеге асырылады. Осы кезеңде болашақ педагогтің кәсіби құзыреттілігінің мотивациялық компонентін қалыптастыру басым болып табылады.

2 – кезең: «кәсіби-әрекеттік». Кезеңнің мақсаты – болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің когнитивті және әрекеттік компоненттерін қалыптастыру. Кезеңнің міндеттері: ұйымдастырушылық дағдыларды қалыптастыру; танымдық іс-әрекетін бақсаруды қалыптастыру; педагогикалық ойлауды дамыту; зерттеу дағдыларын қалыптастыру; өзін-өзі талдау, бағалау дағдыларын қалыптастыру. Осы кезеңде болашақ педагогтің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралы: оқу-тәрбие практикасына, практикумдарға, модульдік технологияларға интеграцияланған тапсырмалар, практиканың педагогикалық күнделігі, оқу-педагогикалық міндеттер, педагогикалық жағдайлар болды. Бұл кезеңде студенттер пәнді оқыту әдістемесі курсы менгереді, жалпы педагогикалық шеберлік пен дағдылардың теориялық негізі болып табылатын іргелі білімді менгереді; мұғалімнің кәсіби қызметін ұйымдастырудың мәнін, құрылымын, тәсілдерін теориялық және практикалық тұрғыдан түсіну жүреді.

3-кезең: «кәсіби-шығармашылық». Кезеңнің мақсаты – оқу және кәсіби қызметті біріктіруге мүмкіндік беретін кәсіби қызмет рефлексиясының дағдыларын қалыптастыру. Кезеңнің міндеттері: педагогикалық рефлексия дағдыларын қалыптастыру; педагогикалық ойлауды дамыту; кәсіби қызметтің мотивациясын дамыту. Осы кезеңде болашақ мұғалімнің

кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралдары: тағылымдамалық практикаға кіріктірілген тапсырмалар, педагогикалық күнделік, модульдік технологиялар, оқу-педагогикалық міндеттер, іскерлік ойындар болды. Бұл кезеңде студент ақпараттық материалды іздеу және түсіндіру және оны педагогикалық қызметте пайдалану үшін ғылымның заманауи құралдарын меңгерген зерттеуші мұғалімнің дағдыларын, сонымен қатар оны жобалау, мақсаттар мен міндеттерді тұжырымдай білуді қоса алғанда, тұтас білім беру процесін жүзеге асыру тәжірибесін алады.

ЖОО-да білім берудің мақсаты – болашақ мұғалімдерді сапалы педагогикалық жұмысқа дайындау және олардың жеке сипаттамаларын жақсарту болып табылады. Оқыту технологияларын пайдалану есебінен болашақ мамандардың кәсіби құзіреттерін қалыптастыру функциялары:

– ЖОО-ның білім беру процесінде кәсіби құзіреттіліктің білім беру технологиясын эксперименттік байқаудан өткізу;

– Жоғары білім беру процесінде кәсіби құзіреттіліктің дамуына ықпал ететін психологиялық-педагогикалық жағдайларды анықтау. Е.В. Шевченко «Пәндік-практикалық оқыту процесінде студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру жолдары туралы» атты мақаласында практика барысында білім алушылардың кәсіби дағдыларын қалыптастырудың жолдарын көрсеткен. Тәжірибе барысында студенттердің кәсіби дағдыларын қалыптастыру келесі педагогикалық жағдайларды жүзеге асыру кезінде тиімді болады:

– тәжірибенің мазмұны студенттердің теориялық және практикалық оқуымен тығыз байланыста, болашақ кәсіби қызметтің негізгі бағыттарына сәйкес әзірленеді;

-тәжірибеде студенттің субъективті позициясын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін оқытудың белсенді формалары мен әдістері қолданылады;

– практикалық оқытудың интерактивті формалары мен әдістерін қолдану,

– студенттердің педагогикалық тәжірибесі олардың кәсіби қызметке деген ынтасын дамытады.

– Осылайша, студенттердің кәсіби құзыреттілігі – бұл кәсіби дайындық процесінде қалыптасатын және кәсіби құзыреттілік жүйесі арқылы іс жүзінде жүзеге асырылатын болашақ мұғалімнің жеке басы мен іс-әрекетінің күрделі жүйелік сипаттамасы. Арнайы әзірленген бағдарламалар, жобалар, практикада кәсіби біліктер мен дағдыларды пайдаланудың оң тәжірибесін мақсатты ұйымдастыру, теориялық және практикалық оқытудың өзара байланысында жүйелі белгі бойынша құрылымдалған оларды әдістемелік қамтамасыз ету практика процесінде кәсіби біліктер мен дағдылардың қалыптасу серпініне әсер етуі мүмкін [11]. «Кәсіби құзыреттілікті қалыптастырудағы оқу практикасының рөлі» мақаласында М.А. Мурадов тәжірибені жүзеге асыру барысында келесі міндеттер шешілетіндігін атап өткен:

– студенттердің сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін жалпы және кәсіптік құзыреттіліктерді меңгеруі;

– студенттің тұтас ойларын қалыптастыру;

– практика жағдайында іс-әрекет нәтижелерін талдау дағдыларын дамыту [12].

Педагогикалық іс-тәжірибе – студенттердің мамандықтары бойынша анықталған әрекеттерді орындайтын күрделі процесс. Ғылыми еңбекте педагогикалық іс-тәжірибе процесінде білім мен тәрбиенің заңдылықтары мен принциптерін толық түсінуге, кәсіби шеберлік пен тәжірибені, практикалық тәжірибені меңгеруге болатынын атап көрсетті. Оқу пәндерімен ұштастыра отырып, студенттердің практикалық іс-әрекеті болашақта кәсіби өсудің бағыттары мен перспективаларын анықтауға, барабар кәсіби өзін-өзі бағалауды нығайтуға, болашақ мұғалім мен мамандықтың тұлғасын қалыптастыруға ықпал етеді [13]. Джорджиана Думитру «Болашақ студенттерге педагогикалық дайындық кезеңдерінде психологиялық-педагогикалық кеңес беру» атты мақаласында ЖОО-да білім алу процесінде болашақ маманның кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру шеңберінде жеке психологиялық, зияткерлік әлеуетті тиімді іске асыру үшін жағдайлар жасалады деп қорытындылаған. Болашақ-

мамандардың кәсіби құзіреттілігін қалыптастыруда жоғары оқу орнындағы педагогикалық практиканың алатын орны ерекше. Бұл студенттер үшін университет қабырғасында алған теориялық білімдерін практикада қолдануларына үлкен мүмкіндік. Сондай-ақ мақалада М.Алтеттің еңбегінен үзінді келтірілген: «оқытуда құзіреттілік сабақты жоспарлау, ұйымдастыру, танымдық дайындау кезінде қолданылатын білім мен дағдылардың жиынтығын, сонымен қатар оқушылардың сыныптағы реакциясы нәтижесінде алынған практикалық тәжірибені қамтиды» деген. Осылайша, педагогикалық практиканың рөлі-студентке ЖОО-да алған білімдерін практикада қолдана білуге, кәсіби маман ретінде кездесетін барлық жағдайларға дұрыс араласуға көмектесу болып табылады [14].

Осы тұста химия білім беру бағдарламасы 1-4 курс аралығындағы білім алушыларынан арнайы сауалнама алынды. Мұнда студенттердің педагогикалық іс-тәжірибеден өту барысында кәсіби құзіреттілігі қаншалықты қалыптасатындығы анықталды. Бағалау түрі: өзін-өзі бағалау. Сауалнама екі бағытта Google Forms онлайн-сервисі арқылы жүргізілді: 1-2 курс және 3-4 курс білім алушылары үшін. Қатысқан студенттер саны: 45. Нәтижелер төмендегі 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1- Сауалнама нәтижелері

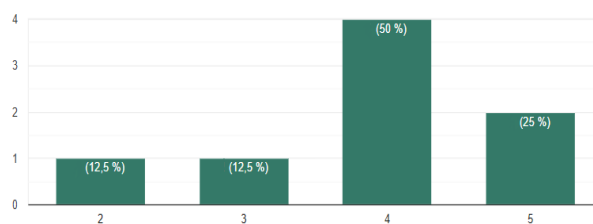
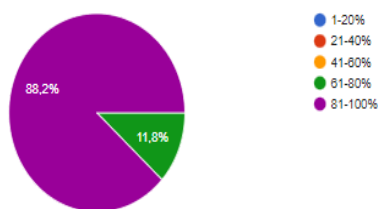
1-2 курс студенттеріне арналған сауалнама сұрақтары	1-100% аралығында бағалау					3-4 курс студенттеріне арналған сауалнама сұрақтары	1-5 шкаласы аралығында бағалау				
	1-20%	21-40%	41-60%	61-80%	81-100%		1	2	3	4	5
Мұғалім мамандығына деген қызығушылық пен сүйіспеншіліктің қалыптасуы				11,8	88,2	Өз қызметінде нормативтік құқықтық құжаттарды қолдана білу қабілеті		12,5	12,5	50	25
Сынып жетекшісінің қызметімен таныса алу				17,6	82,4	Ауызша және жазбаша сөйлеуді логикалық дұрыс дәлелді және нақты құра білу қабілеті				15,5	84,5
Сыныптан тыс іс-шараларды жоспарлау және өткізу дағдыларын меңгеру			5,9	35,3	58,8	Ақпаратты оқушыларға жеткізу, жалпылау, талдау, қабылдау, мақсат қою қабілеті			2	15,5	82,5
Ата-аналармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерін меңгеру			23,5	47,1	28,4	Әріптестермен ынтымақтастыққа, ұжымдағы жұмысқа дайын болу қабілеті			5	10	85
Сыныппен өзара әрекеттің негізгі формаларын меңгеру				11,8	88,2	Өзін-өзі дамытуға, біліктілік пен шеберлікті арттыруға ұмтылу қабілеті				12,5	87,5
Оқушылармен жеке жұмыс жасау әдістері мен тәсілдерін меңгеру				5,9	94,1	Өзінің кемшіліктерін сыни бағалай білу және оларды жою жолдарын белгілеу қабілеті			3	12,5	84,5
Білім беруді ұйымдастырудың заманауи әдістерін қолдану			5,9	5,9	88,2	Өзінің болашақ мамандығының әлеуметтік маңыздылығын ұғыну, кәсіби қызметті орындауға жоғары уәждемеге ие болу қабілеті			2,5	15	82,5
Білім алушылардың қызметі мен				23,5	76,5	Ғаламдық компьютерлік желілерде ақ				13	87

білім беру процесін бағалау						паратпен жұмыс істей білу және оларды білім беруде қолдана алу қабілеті					
Сөйлеу, өзін-өзі ұстау мәдениетінің этикалық нормалары				11,8	88,2	Ұйымдастырушылық қасиеттерін көрсетіп, көшбасшылық таныту қабілеттері				17,5	82,5
Білім беру процесін жоспарлау, модельдеу, жүзеге асыру				17,6	82,4	Сыныпты тиімді басқару, тәртіп пен моральды сақтау, қарым-қатынастарды ынтымақтастыққа жүргізе алу қабілеті				17,5	82,5
Білім беру процесіне қажетті әдістемелік әдебиеттер мен ақпарат көздерін табу және қолдану				17,6	82,4	Заманауи білім беру технологияларын қашан және қалай қолдану керектігін білу, оқытуда түрлі әдістәсілдерді қолдана алу қабілеті				25	75
	Студенттердің өзіндік пікірлері						Студенттердің өзіндік пікірлері				
*Педагогикалық практикадан өту барысында қандай да бір қиындықтарға тап бодыңыз ба?	– жоқ – әзірге қиындықтарға тап болмадым – жоқ, педагогикалық практика жоғары деңгейде өтуде					*Педагогикалық іс-тәжірибеге сіз қаншалықты дайын күйде бардыңыз? (осы орайда ЖОО-да нені оқытар едіңіз)	– орташа – жоғары – методиканы				
*Оқыту процесінің мәнін ұғынып, білім беруді жүзеге асыруда мектеп көп әсер етті ме, әлде жоғары оқу орны ма?	– мектеп – екеуі де – жоғары оқу орны					*Педагогикалық практикадан өту барысында педагогикалық ықпал ЖОО-да басым болды ма, жоқ әлде мектепте ме? (қандай ықпал тигізді)	– мектеп – екеуі де – жоғары оқу орны				

Мұғалім мамандығына деген қызығушылық пен сүйіспеншіліктің қалыптасуы

Өз қызметінде нормативтік құқықтық құжаттарды қолдана білу қабілеті

[Копировать](#)



Сурет 1. 1-4 курс студенттеріне арналған сауалнама сұрақтарының бірінің нәтижесі

Тәжірибе кезеңінде студенттер кәсіби құзіреттілікті қалыптастырудың өзіндік бағаларын, мұғалімнің сараптамалық бағасын, сондай-ақ таным мотивтері мен өз қызметінің кәсібилігін бағалауды пайдаланды. Студенттер арасындағы құзіреттілікті қабылдаудағы айырмашылықтар сауалнама нәтижелерінен көрініс табады. 1-2 курс студенттерінің мамандыққа деген қызығушылықтары артып, білім берудің заманауи әдістерін үйреніп, оқушылармен жұмыс жүргізуді игеріп жүрсе, 3-4 курс студенттері өздерін сыни тұрғыдан бағалап,

кемшіліктерімен жұмыс жасай біледі және өз мамандықтарының әлеуметтік маңыздылығын түсінген, оқыту процесін тиімді басқара алады. Олар тәжірибе мен практикалық дағдылардың маңыздылығын қабылдау тұрғысынан да ерекшеленеді. Бұл зерттеу студенттердің білім беруді жаһандандыру процесінің бөлігі ретінде кәсіби құзіреттілікке ие болуының маңыздылығын көрсетеді. Зерттеу барысында алынған нәтижелер болашақ мамандардың оқу процесінде алатын құзіреттіліктері туралы мәліметтерді көрсетеді. Білім алушылар өз мамандықтарымен, оның талаптарымен, кәсіби құзіреттіліктің және теорияны практикада қолданудың, кәсіби қабілеттерді игерудің маңыздылығын түсінеді. Нәтижелер қанағаттандырады. Ал білім беру ұйымдарында мұғалімнің кәсіби даму деңгейін А.К. Маркованың еңбектерінің негізінде келесі шкала бойынша анықтауға болады:

Кесте 2-Кәсіби даму шкаласы

Кәсіби құзіреттіліктің сапасы	Шкала индикаторлары									
	0									
1.Әлеуметтік құзіреттілік										
Қоғамдықұйымдарменжәнесубъектілерменқарым-қатынасқұрабілу, дағдыларғаиеболу										
Кәсіби қарым-қатынас және мінез-құлық техникасын меңгеру										
2. Жеке құзіреттілік										
Тұрақты кәсіби өсуге және кәсіби дамуға қол жеткізу										
Кәсіби қызметте өзінің ішкі әлеуетін іске асыра білу										
3. Арнайы құзіреттілік										
Дербес кәсіби-педагогикалық қызметті ұйымдастыруға дайындық										
Үйреншіктікәсіби-педагогикалықміндеттердідұрысшешеалады және өзжұмысыныңнәтижелеріншынайыбағалайалады.										
Мамандық бойынша жаңа білім мен дағдыларды дәйекті және өз бетінше меңгеру қабілеті										
4.Технологиялық құзіреттілік										
Кәсіби және педагогикалық білімді, дағдылар мен біліктерді байытатын озық технологияларды меңгере білу										
Заманауи дидактикалық құралдарды қолдана білу (техникалық құралдар, оқу құралдары)										

М.Т. Гаджиев, Б.Х. Рахимов, Д.А. Эшназаров «Болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамыту» атты мақалаларында мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі оқу-тәрбие үдерісін тиімді әрі табысты ұйымдастыруды қамтамасыз ететінді туралы жазған. Бүгінгі таңда педагог-мамандардың кәсіби құзіреттілігі ғылымдағы инновациялық технологиялармен, сабақты ұйымдастырудың заманауи формалары және әдістері мен тәсілдерін білумен, педагогикалық қызмет процесінде дұрыс шешім қабылдай алуымен анықталады [15].

Қорытынды. Қорытындылай келе, қазіргі заманғы мұғалім жан-жақты дамыған үйлесімді тұлға, кәсіби қызметі гуманистік бағытқа ие және үнемі дамып, жетілдіріліп отыратын адам болуы керек. Болашақ педагог-мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру және дамыту оның нәтижелі жұмысының қажетті шарты болып табылады. Мұның негізінде мұғалімдерді озық педагогикалық тәжірибемен таныстыру жүзеге асырылады, оның көкжиегі кеңейеді, кәсіби қасиеттері қалыптасады және жетілдіріледі. Педагог-мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамыту процесі үздіксіз және көп факторлы процесс болып табылады. Құзіреттіліктің дамуы көптеген сыртқы және ішкі факторларға, кәсіби қызмет жағдайларына байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kompetentsii-samorazvitiya-u-studentov-psihologov/viewer>
2. Absatova Marfuga, Almash Turalbayeva, Medet Jandildinov, Altynbek Moshkalov, (2013) Possibilities of the Professional Competence Formation of Future Teachers, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 89 (2013) 906 – 910/ 2nd Cyprus International Conference on Educational Research, CY-ICER 2013
3. KamolaRiskulova, (2016) Дидактические особенности формирования профессиональной компетенции будущих учителей английского языка, *society. Integration. Education, Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th - 28th, 2016. 209-220 pp.*
4. L.P. Tokmakova, (2014) Activation of independent work of students, modernization of students' independent work in module and rating system
5. <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/library/2017/01/03/statya-professionalnaya-kompetentnost-pedagoga>
6. Doc. dr Jelena Maksimović , Mr Jelena Petrović, Jelena Osmanović, Professional competencies of future pedagogues/ Maksimović, Petrović, Osmanović: Professional competencies of future pedagogues
7. Maria Liakopoulou, The Professional Competence of Teachers: Which qualities, attitudes, skills and knowledge contribute to a teacher's effectiveness?/ *International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 1 No. 21 [Special Issue - December 2011]*
8. E.M. Tretyakova, (2015) Formation of professional competencies / formation of professional competencies of university students in the course of teaching practice
9. Rakhimov Zokir Toshtemirovich, Development of professional competence of educator/ *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences/ Vol. 7 No. 10, 2019/ ISSN 2056-5852/*
10. Gurevich Roman Semenovych,, Academy Maya Yukhimivna, Kobysya Alla Petrivna, Kobysya Volodymyr Mykhailovych, Gordiychuk Galina Borysivna (2021) Development of professional competence of future teachers of vocational education in the conditions of dual education using computer-oriented technologies
11. <https://izron.ru/articles/osnovnye-voprosy-teorii-i-praktiki-pedagogiki-i-psihologii-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itogam-mezhd/seksiya-6-teoriya-i-metodika-professionalnogo-obrazovaniya-spetsialnost-13-00-08/o-putyakh-formirovaniya-professionalnykh-kompetentsiy-u-studentov-v-protssesse-predmetno-prakticheskoi/>
12. https://kopilkaurokov.ru/vneurochka/prochee/nauchnaia_stat_ia_rol_uchiebnoi_praktiki_v_formirovanii_professionalnykh_kompi
13. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnykh-kompetentsiy-studentov-vuza-v-hode-pedagogicheskoy-praktiki>
14. Georgiana Dumitru, (2017) The Psycho-Pedagogical Counseling of the Future Teachers Students During Pedagogical Training Stages, *ECAI 2017 - International Conference – 9th Edition Electronics, Computers and Artificial Intelligence 29 June -01 July,*
15. Khodjiev Muksin Tadjievichm, Rakhimov Bakhtiyor Khudoiberdievich, Eshnazarov Dilshod Azamatovich, Development of professional competence of future specialists, *International scientific and practice conference on " international experience in increasing the effectiveness of distance education: problems and solutions".*

References:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kompetentsii-samorazvitiya-u-studentov-psihologov/viewer>
2. Absatova Marfuga, Almash Turalbayeva, Medet Jandildinov, Altynbek Moshkalov, (2013) Possibilities of the Professional Competence Formation of Future Teachers, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 89 (2013) 906 – 910/ 2nd Cyprus International Conference on Educational Research, CY-ICER 2013
3. KamolaRiskulova, (2016) Дидактические особенности формирования профессиональной компетенции будущих учителей английского языка, *society. Integration. Education, Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th - 28th, 2016. 209-220 pp.*
4. L.P. Tokmakova, (2014) Activation of independent work of students, modernization of students' independent work in module and rating system

5. <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/library/2017/01/03/statya-professionalnaya-kompetentnost-pedagoga>
6. Doc. dr Jelena Maksimović, Mr Jelena Petrović, Jelena Osmanović, Professional competencies of future pedagogues / Maksimović, Petrović, Osmanović: Professional competencies of future pedagogues
7. Maria Liakopoulou, The Professional Competence of Teachers: Which qualities, attitudes, skills and knowledge contribute to a teacher's effectiveness? / International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 1 No. 21 [Special Issue - December 2011]
8. E.M. Tretyakova, (2015) Formation of professional competencies / formation of professional competencies of university students in the course of teaching practice
9. Rakhimov Zokir Toshtemirovich, Development of professional competence of educator / European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences / Vol. 7 No. 10, 2019 / ISSN 20565852 /
10. Gurevich Roman Semenovych, Academy Maya Yukhimivna, Kobysya Alla Petrivna, Kobysya Volodymyr Mykhailovych, Gordiychuk Galina Borysivna (2021) Development of professional competence of future teachers of vocational education in the conditions of dual education using computer-oriented technologies
11. <https://izron.ru/articles/osnovnye-voprosy-teorii-i-praktiki-pedagogiki-i-psikhologii-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itogam-mezhd/sektsiya-6-teoriya-i-metodika-professionalnogo-obrazovaniya-spetsialnost-13-00-08/o-putyakh-formirovaniya-professionalnykh-kompetentsiy-u-studentov-v-protssesse-predmetno-prakticheskoy/>
12. https://kopilkaurokov.ru/vneurochka/prochee/nauchnaia_stat_ia_rol_uchiebnoi_praktiki_v_formirovanii_professionalnykh_kompi
13. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnykh-kompetentsiy-studentov-vuza-v-hode-pedagogicheskoy-praktiki>
14. Georgiana Dumitru, (2017) The Psycho-Pedagogical Counseling of the Future Teachers Students During Pedagogical Training Stages, ECAI 2017 - International Conference – 9th Edition Electronics, Computers and Artificial Intelligence 29 June -01 July,
15. Khodjiev Muksin Tadjievich, Rakhimov Bakhtiyor Khudoiberdievich, Eshnazarov Dilshod Azamatovich, Development of professional competence of future specialists, International scientific and practice conference on " international experience in increasing the effectiveness of distance education: problems and solutions".

ӘОЖ 373.01:574
МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/1728-8975.2022.74.4.007>

А.Ж. Айкішева,¹ Д.К. Айдарбаева¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІ МЕН МӘДЕНИЕТІН АРТТЫРУ БАРЫСЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Экологиялық білім – бұл қоршаған орта туралы жүйелі білімді, табиғатты қорғау іс-әрекетінің дағдылары мен жалпы экологиялық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған үздіксіз оқу процесі. Экологиялық білім үздіксіз берілетін процесс болуы керек. Экологиялық мәдениет адамның күнделікті тіршілігінің синонимі іспеттес, яғни қоршаған ортаға байланысты сұрақтарға рационалды, конструктивті түрде жауап беріп шешім қабылдайтын,